О. С. Рабчун
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
м. Київ

ПРАЦІ ЮЗЕФА-ІГНАЦИ КРАШЕВСЬКОГО У СКЛАДІ РОДОВОЇ КНИГОЗБІРНІ УРБАНОВСЬКИХ-СТАЖИНСЬКИХ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОЛЬСЬКОГО НАРОДУ

У фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського серед величезного масиву документів “из всемирной литературы, причем должны быть собраны в области отдельных наук по возможности все те же книги и журналы, которые считаются либо классическими, либо настолько необходимыми, что их не может не быть в серьезно-научной библиотеке, а тем более в Национальной”,[1] зберігається бібліотека графа Антона Урбановського (близько 1770 – 21. 06. 1842) – великого знавця і шанувальника книг.

У своєму маєтку в Городці А. Урбановський організував одну з найкращих бібліотек, основою якої стали книги, що дісталися йому у спадок від брата Кшиштофа, і частина бібліотеки Вінсента Потоцького із Немирова, придбана Кшиштофом Урбановським у 1810 р.[2] Станом на 1835 р. бібліотека налічувала близько 13 тис. томів[3]: головне, це польськомовні книги, але є й книги латинською, французькою, англійською, грецькою, італійською мовами. Це видання майже всіх провідних друкарень Європи того часу.

Після смерті графа Антона Урбановського зібрання перейшли, як спадок, у власність його онука – Едварда Стажинського, а згодом бібліотека була передана синові Е. Стажинського – Болеславові Стажинському, котрий приблизно у 1862 р. (або 1863 чи 1868 рр.) перевіз її до свого маєтку в Загінці на Поділлі[4] і з’єднав із особистими зібраннями. Власником Загінецької бібліотеки було збудоване окреме приміщення для книг. Воно мало два поверхи, а бібліотека у 1896 р. вже налічувала 16 тис. томів[5] і мала власний екслібрис, в основу якого було покладено герб “Doliwa”, що мав вигляд “про-

© О. С. Рабчун, 2005

долговатого четырёхугольника, нижние края которого слегка закруглены и сходятся под углом”[6]. Герб з короною замикав у коло широкий пояс із написом латиною “Biblioteka Zaginiecka”.

У цей період існування бібліотеки величезну роль у поповненні її фондів відіграв Юзеф-Ігнаци Крашевський (28.07. 1812 – 18.03. 1887) – бібліофіл, науковець, громадський діяч, письменник, врешті – родич родини Урбановських (С. Урбановська була тіткою дружини Ю.-І. Крашевського)[7]. Він часто бував посередником при закупівлі книг для бібліотеки, консультантом у справах оцінювання вартості книг, зрештою, – понад півсотні видань, що зберігаються у книгозбірні Урбановських-Стажинських, належать власне його перу.

Слід відмітити, що у Ю.-І. Крашевського склалися дуже теплі стосунки з господарем бібліотеки (про це дізнаємося з листа письменника до своєї бабусі, Анни Мальської, у якому він повідомляє, що збирається відвідати Волинь, де є одна відома бібліотека, з котрою варто було б ознайомитися)[8]. На думку Крашевського, “Антон Урбановський належав до тих людей, яких оточуючі не можуть ані зрозуміти, ані оцінити. Все його життя відрізнялося від життя тих людей, котрим, як і йому, і маєток, і багатство, і характер відкривали широку дорогу в світ. Визнання не прагнув, негараздів уникав і понад сімдесят років із молитвами, книгами, музикою та картинами проминули для нього у дорогій йому тиші...”[9]. А згодом у “Tygodniku Peterburskim”[10] була описана і бібліотека Антона Урбановського. Але звернімося до твору Ю.-І. Крашевського “Wspomientania Polesia, Wołyni i Litwy”: “Шафи, що були власністю короля-філософа Ліщинського, зараз заповнені медалями, монетами. В одній із шаф зберігаються партитури Моцарта, Гайдна, опери Вебера та ін., одним словом, ціле море гармонії, котре лише чекає, щоб його розбудили... Збоку праці історичні, полемічні та найрізноманітніші видання біблій... Та, інша шафа, заповнена книгами з історії. Далі – поезія, театр – Шіллер, Вольтер, Руссо, Монтеск’є, Арістофан, Данте (одна із книг Данте датована 1564 роком і видана у Венеції)...Вгорі знаходяться скарби латинські та польські (Ельзевірів і Альдів). Окремо знаходяться рукописи та інкунабули”[11].

Перебування у Городці (1835–1843) – один із найважливіших етапів у житті відомого літератора. Уперше Крашевський згадує про це містечко в поетичному творі “Dumanie nad Horyniem”[12], де називає Городець одним із найкращих місць, бо тут і люди, і повітря, і земля, і вода “найприємніші. У цьому місці хочеться залишитися назавжди[13]”.

Звернемося безпосередньо до творів письменника, зокрема, до тих, які знаходилися у бібліотеці Урбановських. За каталогом 1870 р. їх налічується понад 50 од. (№ 1648–1652, 1656–1658, 1906–1907, 1937–1948, 1960, 2470, 2511)[14]. Загалом, – це книги, які дослідники трактують, як твори історичні, наприклад, серія творів "Szkice obyczajowe", що включає історичні повісті, які охоплюють термін від часів Римської імперії до кінця XVIII ст.:"Stara baśń", "Lubonie" (автор присвятив його Богданові Залеському (із Парижа) – польському поетові-романтику, приятелю Крашевського, який після польського повстання 1863 р. змушений був емігрувати до Франції[15]), "Bracia Zmartwychwstańcy", "Masław", "Boleszczyce", "Królewscy synowie". На жаль, останньої повісті у складі "Biblioteki Zaginieckiej" нині у книгозбірні немає. Коли і за яких обставин вона була втрачена, дослідникові поки що невідомо.

У творчому доробку Крашевського є і літературознавчі та філософські праці. Окремі з них, звичайно, були і в родовій бібліотеці Урбановських. У "Wędrówkach literackich"[16] четверта частина повністю присвячена бібліотеці графа Урбановського. Слід відмітити, що саме ця книга має автограф автора. Він подарував її господарю бібліотеки, із якої той почерпнув стільки цікавого для себе.

Згадки про бібліотеку знаходимо і в інших працях Ю.-І. Крашевського[17].

У 1841 р. Ю.-І. Крашевський розпочинає видавати у друкарні Теофіла Глюцсберга у Вільні серію творів, присвячених історії, літературі, мистецтву, критиці. Видання були досить цікавими і популярними, про що свідчить те, що вони виходили протягом десяти років і налічували загалом 14 томів. Зараз віднайдено одну книгу, що складається з першого і другого томів цього видання. Інші книги з серії, можливо, знаходяться в інших відділах НБУВ згідно з правилами Бібліотеки про розподіл фондів, тому їх ще необхідно відшукати і, можливо, повернути до книгозбірні Урбановських-Стажинських.

Що стосується книг, згаданих вище, слід відмітити, що всі вони знаходяться у задовільному стані, мають оправи, характерні для родової книгозбірні Урбановських-Стажинських. Насамперед, це картонні оправи темного кольору зі світлим корінцем або світло-коричневі шкіряні оправи. На корінцях окремих книг є печатка-екслібрис "BIBLIOTEKA ZAGINIECKA". Назва книги на корінці пишеться золотистою фарбою на червоному фоні. Для форзаца використаний папір "павичеве перо", що є також відмінною рисою,

характерною саме для цієї книгозбірні. Оправа “Wędrówok literackich” не є типовою для “Biblioteki Zaginieckiej”, оскільки книга має картонну оправу з використанням тканини сірого кольору без форзацу, характерного для родової книгозбірні Урбановських-Стажинських. На форзаці усіх книг є екслібриси, що допомагають визначити приналежність книг саме до цієї бібліотеки. На корінцях більшості томів збереглися шифри книг – ще один із доказів приналежності книг до бібліотеки Антона Урбановського, а згодом – Болеслава Стажинського.

Звідси можемо припустити, що Городець, його мешканці і, власне, бібліотека мали важливе значення для Юзефа-Ігнаци Крашевського. Дозволимо собі висловити думку, що цікавість молодого літератора багато в чому могла задовольнити саме родова бібліотека графа Урбановського. Адже недарма він хотів ознайомитися з нею, ще навчаючись в університеті. З часом просте знайомство переросло у дружбу і родинні стосунки з родиною Урбановських, і Крашевський брав активну участь у поповненні бібліотеки новими книгами. Тут зберігалися книги, автором яких був він сам, книги, придбані Крашевським на замовлення чи у подарунок. Звичайно, ж, він не міг не дарувати своїх власних творів друзям. Можемо припустити, що саме так більшість книг, автором яких був Юзеф-Ігнаци Крашевський, потрапила до цієї бібліотеки.

[1] Архів НБУВ, оп. І, спр. 2, с. 3.

[2] Słownik pracowników książki polskiej. – Warszawa ; Łódź, 1972.— S. 927.

[3] Encyklopedia wiedzy o książce. – Wroclaw etc,, 1971. – S. 2410.

[4] SPKP, — S. 851.

[5] Słownik geograficzny Królewstwa Polskiego i innych ziem polskich. –Warszawa, 1887. – T.14. – S. 280.

[6] *Лакиер А. Б.* Русская геральдика. – М., 1990. – 432 с.

[7] *Єршов 6. В.* Ю.-І. Крашевський у Житомирі. 1853–1860 // Волинь – Житомирщина : Іст.-філол. зб. з регіональних пробл. – Житомир, – 2000. – № 5 – С. 4–20.

[8] *Kraszewski J.-I.* Książka jubilejowa. – Warszawa, 1880.– S. 123.

[9] Ibid. – C.28.

[10] Tygodnik Peterburski. – 1836. – N 2.

[11] *Kraszewski J.-I.* Wspomientania Polesia, Wołyni i Litwy – Wilno, 1840. – T. 1. – 104 s.

[12] *Kraszewski J.-I.* Poezye. – Wilno, 1838. – T. 1. – 112 s.

[13] *Kraszewski J.-I.* Książka jubilejowa. – Warszawa, 1880. – S. 126–129.

[14] Katalog biblioteki Horodeckiej dziś Zaginieckiej 1870 r. – ІР НБУВ, ф. І, № 121. – 98 с.

[15] *Brückner A.* Geschichte der polnische Litteratur. – Leipzig, 1901. – S.352.

[16] *Kraszewski J.-I.* Wędrówki literacki. – Wilno,1839. – 132 s.

[17] Biblioteka Horodecka // Tygodnik Peterburski. – 1836. – N 2; Przechadka po bibliotece // Więdrówki literaturny, fantastyczny i historyczny. – Wilno, 1839. – T. 1. – 98 s.